

УДК 342.53

DOI: 10.15587/2523-4153.2024.309060

ПАРЛАМЕНТСЬКА ДИПЛОМАТІЯ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ТА АЗІЙСЬКОМУ РЕГІОНАХ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ОСНОВА ТА ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Н. В. Камінська, А. В. Ковальов

The article is dedicated to the study of the peculiarities of parliamentary diplomacy in the European and Asian regions. It is clear that it is important for the theoretical, constitutional, legal and international legal studies to pay attention to the essential characteristics of this phenomenon, the current parliamentary diplomacy with the participation of the European powers, their parliaments, as opposite of the Institute of Parliamentary Diplomacy in Asia and other regions. This form of international cooperation in the sphere of parliamentarism is based on an international treaty basis (Statute for the sake of Europe, Statute of the PS OIC) and internal organizational acts (Rules of Procedure of the PA OSCE) etc. Institutional mechanisms for the implementation of parliamentary diplomacy include in Europe - PACE, PA OSCE, PABSEC, PA GUAM, Parliamentary Assembly of the Mediterranean, independent parliamentary organizations (Interparliamentary Union) etc.; in Asia – APA, Asian Forum of Parliamentarians on Population and Development, Association of Regional Health Sciences of New Asia, Along with mutual relations and changes in trust in Asia, PS OIC, Turkic Rada, Shanghai Organization of Social Development and etc.

Ukraine, in particular parliamentary delegations, takes an active part in parliamentary diplomacy in the European region, especially in connection with the large-scale invasions of the Russian Federation and the need for international support. At the same time, there is an obvious need for coordination and interaction between the various parliamentary assemblies and parliamentary unions of different regions of the world, in the context of globalization and integration, the value of democracy, international security and law and order

Keywords: *parliamentarism, parliamentary diplomacy, international treaties, parliamentary assemblies, interparliamentary activity, Europe, Asia*

How to cite:

Kaminska, N., Kovalov, A. (2024). Parliamentary diplomacy in the European and Asian regions: international legal framework and comparative analysis. ScienceRise: Juridical Science, 2 (28), 55–60. <http://doi.org/10.15587/2523-4153.2024.309060>

© The Author(s) 2024

This is an open access article under the Creative Commons CC BY license hydrate

1. Вступ

Розвиток сучасного парламентаризму демонструє узгодженість та взаємообумовленість з усталеними демократичними загальнолюдськими цінностями, національними традиціями, що формувались протягом тривалого історичного періоду часу. Водночас з другої половини ХХ ст. – на початку ХХІ ст. активізувались зовнішні функції національних парламентів, форм міжпарламентської співпраці, створення і функціонування наднаціональних парламентів, органів та форумів міжпарламентської взаємодії у різних куточках сучасного світу.

Слід підкреслити, що в умовах мирного співіснування на глобальному і регіональних міжнародних рівнях відзначались тенденції, спрямовані на обмін досвідом національних парламентів, забезпечення їх відкритості й взаємодії, обговорення і вирішення проблем національного і міжнародного правотворчого і правореалізаційних процесів у даній сфері, на шляху забезпечення сталого розвитку, інтеграції та глобалізації. Разом з тим, загострення політичних криз, розв'язання конфліктів, у тому числі збройних, поширення численних загроз і викликів у сучасному нестабільному правопорядку, різноманітних його вимірах, змушують до трансформаційних підходів у розумінні сутності й функціонального призначення парламентів і парламентаризму, ефективності реалізації визначених повноважень тощо. А триваюча більше десятиліття російсько-українська війна, збройна агресія проти нашої держави з її жахливими наслідками фактично продемонстрували здатність реальної підтримки у важкий період державотворення, збереження конституційного ладу, територіальної цілісності й незалежності держави з боку інших держав, їх представницьких та інших владних інституцій, активізацію парламентської дипломатії і т.д.

2. Літературний огляд

Наукова проблематика парламентської дипломатії відзначається зростанням зацікавленості дослідників, а саме представників науки міжнародного права, конституційного права, історичної і політичної наук тощо. Не лише на теоретичні, а й на практичні аспекти міжпарламентської взаємодії звертається увага, а саме В. Серьогін розкриває поняття, ознаки, принципи міжпарламентського співробітництва, порядок його реалізації [1]; М. Шварцева – міжнародно-правовий статус Парламентської (Консультативної) Асамблеї Ради Європи, здійснення міжнародної правосуб'єктності [2]; А. Войціховський, В. Мицик і Н. Пронюк – проблеми виконання міжнародно-правових зобов'язань у даній сфері, ефективності механізмів захисту прав людини парламентськими інституціями, шляхом міжпарламентської взаємодії [3–5]; О. Мережко, Д. Кулеба – підкреслюють існуючі здобутки і практичні проблеми на шляху функціонування парламентської дипломатії в європейському, азійському й інших регіонах [6, 7]. У попередніх публікаціях авторів конкретизовано природу і сутність парламентської дипломатії як феномену сучасної політико-правової дійсності, проблеми концептуалізації та розвитку, її значення в умовах дії правового режиму воєнного стану [8, 9].

Водночас, варто наголосити: якщо у наукових та інших джерелах знаходимо вищезгадані аспекти переважно загальнотеоретичного конституційно-правового або міжнародно-правового характеру, іноді привертається увага до європейського рівня міжпарламентської співпраці, то практично відсутній науковий аналіз специфіки парламентської дипломатії в азійському регіоні, а також його порівняння з парламентською дипломатією в європейському та інших регіонах.

3. Мета і завдання дослідження

Метою статті є з'ясування особливостей парламентської дипломатії в європейському та азійському регіонах.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

- 1) узагальнення стану доктринального вивчення заявленої наукової проблеми, теоретико-історичних засад становлення парламентської дипломатії;
- 2) розкриття відповідної міжнародно-правової основи здійснення парламентської дипломатії, виокремлення форм міжнародного співробітництва у сфері парламентаризму в європейському та азійському регіонах;
- 3) аналіз інституційного механізму розвитку парламентської дипломатії в згаданих регіонах;
- 4) співставлення форм і тенденцій розвитку парламентської дипломатії, визначення участі України у даних процесах у сучасних умовах.

4. Матеріали і методи

Методологічна основа дослідження парламентської дипломатії ґрунтується на досягненнях науки міжнародного права, теорії та історії держави і права, конституційного права, порівняльного правознавства. Йдеться про відповідні методологічні принципи, підходи, прийоми і способи пізнання концепцій, теорій, ідей, категорій, процесів й інших явищ міжнародно-правової дійсності. Наприклад, компаративістський підхід і порівняльно-правовий метод дозволив співставити тенденції й закономірності розвитку парламентської дипломатії, її форм міжнародного співробітництва у різних регіонах. Аксиологічний та феноменологічний методи сприяли розкриттю ціннісного потенціалу та унікальності досліджуваного інституту, діалектичний та історико-правовий методи – динаміки розвитку та виявлення особливостей такого розвитку у різні історичні періоди. Гносеологічний метод забезпечив пізнання істини і сутності, природи парламентської дипломатії і форм міжнародного співробітництва у сфері парламентаризму, формально-юридичний і структурно-функціональний – дозволи проаналізувати міжнародно-правову основу здійснення парламентської дипломатії, інституційні механізми її забезпечення в європейському та азійському регіонах. За допомогою логічного, герменевтичного, статистичного, соціологічного, прогностичного методів вдалось з'ясувати змістовні характеристики, теоретичні й практичні аспекти, перспективи досліджуваного інституту. Поряд з цим, слід підкреслити доцільність застосування системного, плюралістичного, комплексного і міждисциплінарного методологічних підходів задля досягнення визначеної мети і завдань даної роботи.

5. Результати дослідження та їх обговорення

Багатогранна природа парламентаризму, конституційного статусу парламентів як представницьких і законодавчих органів влади на сучасному етапі державотворення дозволяє виокремити пріоритети їх діяльності, наявні проблеми теоретико-практичного й прикладного характеру. Як ві-

домо, існують різні моделі парламентаризму, його основоположні засади, форми і методи діяльності, різноманітні парламентські й позапарламентські процедури, що визначають чинним законодавством окремих держав, правові системи яких належать до різних правових сімей (романо-германської, англо-американської, мусульманської, далекосхідної, багатьох змішаних моделей і типів правових сімей).

Для переважної більшості сучасних держав парламент – конституційний орган зовнішніх зносин, наділений конституційно-правовим статусом, в особі керівних посадових осіб налагоджує і здійснює зносини з органами державної влади зарубіжних держав, насамперед представницькими, їх посадовими особами, а також наднаціональними і міжпарламентськими організаціями. Як демонструють реалії української дійсності, така діяльність реалізується як у мирний час, так і в умовах воєнного стану тощо.

Такі категорії як «міжпарламентське співробітництво», «парламентська дипломатія» не так давно є усталеними і чітко визначеними у сучасній українській і зарубіжній науковій думці, не дивлячись на майже півстолітню практику поширення, не звертаючи увагу на відповідні форми аналогічної співпраці у попередні історичні епохи. Зрештою, відбувається іноді й ототожнення згаданих категорій, оскільки все ж таки це інструменти, спрямовані на поглиблення інтеграції, зближення і гармонізацію політичних, економічних систем і національних законодавств, захист прав, свобод та інтересів людини і громадянина, функціонування міжпарламентських органів та асоціацій тощо. Водночас поширені визначення парламентської дипломатії як діяльності, що здійснюється парламентами у сфері міжнародних відносин, як у межах інституційної компетенції, так і в якості центрального фактору внутрішньополітичних подій; як парламентська дипломатія, так і міжпарламентське співробітництво трактується крізь призму функціонування міжпарламентських організацій і парламентських асамблей міжнародних організацій. [8, 9].

Якщо у довідкових та енциклопедичних виданнях концентрується увага на понятті «дипломатія», проте майже відсутнє поняття «парламентська дипломатія», однак значна увага приділяється інституціям, які беруть активну участь у здійсненні парламентської дипломатії. Наприклад, у тритомному виданні «Енциклопедія міжнародного права», довідковому виданні «Парламентаризм: реєстр термінів і понять» відсутні згадані категорії, хоча й розкривається специфіка організації та діяльності інституцій, що забезпечують їх здійснення, найбільшою мірою Парламентської Асамблеї Ради Європи, інших парламентських об'єднань [10, 11].

Однією з перших серед дисертаційних та інших монографічних досліджень М. Шварцева виклала у роботі «Парламентська (Консультативна) Асамблея Ради Європи» визначення парламентської дипломатії. На її переконання, це спеціальна форма міжнародно-правових відносин, що використовується у діяльності представників національних парламентів в рамках їх участі у міжнародних парламентських інституціях (а також в інших міжнародних форматах парламентської взаємодії) задля представництва та захисту інтересів своїх виборців на міжнародному рівні [2].

Тобто йдеться про вид міжнародно-правової діяльності, одну з міжнародних форм парламентської взаємодії. Водночас, не заперечуючи багатоманітної і різномірної діяльності національних парламентів та їх представників, все ж таки їх статус, функції, порядок їх здійснення визначаються національним законодавством, а не міжнародним правом. Так само це стосується участі спостерігачів від зарубіжних парламентів у виборчих процесах іноземних країн тощо.

Водночас очевидний прогрес у багатомірному парламентаризмі та активізація парламентської дипломатії на європейському та азіатському рівнях міжнародної співпраці, у т.ч. спостерігається розвиток наднаціонального й транскордонного, міжрегіонального різновидів такої співпраці.

Наприклад, безперечно, результативною є діяльність Європарламенту у рамках Європейського Союзу, його інституційному механізмі ЄС, оскільки даний орган наділений доволі широкими повноваженнями – законодавчими, установчими, бюджетними, політичного контролю, консультування щодо законотворчості ЄС, координація співпраці з національними парламентами і т.д. [12]. Вагомий внесок у розбудову європейського парламентського права, європейської парламентської дипломатії належить таким інституціям:

- Парламентська Асамблея Ради Європи (ПАРЄ),
- Парламентська Асамблея ОБСЄ (ПА ОБСЄ),
- Парламентська Асамблея ОЧЕС (ПАЧЕС),
- Парламентська Асамблея ГУАМ (ПА ГУАМ),
- Парламентська Асамблея Середземномор'я,
- незалежні парламентські організації (Міжпарламентський Союз) і т.д..

Безперечно, ПАРЄ як перша європейська асамблея в історії континенту відіграє важливу роль у визначенні напрямів діяльності Ради Європи як міжурядової організації, її міжнародним правотворчим ініціативам на шляху зміцнення демократії в Європі, розбудови демократичних інституцій у державах-учасниках, системи захисту прав людини за допомогою парламентських і позапарламентських процедур, підтримки конституційної, парламентської, судової та інших реформ.

ПА ОБСЄ представляє парламентський вимір даної міжнародної міжурядової безпекової організації в Європі, об'єднуючи 323 парламентарі з 57 держав-учасниць. Її завдання спрямовані

на стимулювання міжпарламентського діалогу в інтересах просування цілей ОБСЄ безпеки, попередження і запобігання конфліктам, врегулювання криз та постконфліктного відновлення у регіоні. Дана інституція заснована Паризькою хартією 1990 р. для сприяння ширшій участі в ОБСЄ національних парламентів держав-учасниць, здійснює цілі, заявлені в преамбулі Правил процедури Асамблеї. Для цього ПАОБСЄ використовує різні інструменти, включаючи підсумкові декларації, резолюції й рекомендації; роботу комітетів з вирішення важливих та актуальних міжнародних питань; спостереження за виборами, форуми і семінари, спрямовані на зміцненню демократії та безпеки; спеціальні місії делегацій ПА до районів, що становлять стурбованість, або зони криз [13].

Формою неурядової співпраці у рамках парламентської дипломатії є Міжпарламентський Союз – міжнародна неурядова організація, що об'єднує парламентські групи різних держав, з метою налагодження контактів між парламентарями та об'єднання їх для спільної діяльності із зміцнення міжнародного миру, розвитку співробітництва і демократичних парламентських інститутів [11, 14].

На наше переконання, значущою є роль ПАРЕ і ПАОБСЄ у протидії триваючій агресії росії проти України, створенні реєстру заподіяних збитків та притягнення до відповідальності за скоєні воєнні злочини проти нашої держави, Українського народу, порушення основних принципів міжнародного права, принципів міжнародного гуманітарного права і т.д. На цьому шляху прийнято ряд важливих документів, підсумкових декларацій і резолюцій, призначено Спеціального доповідача щодо воєнних злочинів в Україні, Спеціального представника з питань парламентської дипломатії тощо. На 31-й Щорічній сесії ПА ОБСЄ (29.06-3.07.2024 у Бухаресті включено додаткові резолюції до Бухарестської декларації, що стосується протидії збройній агресії рф політико-дипломатичними засобами, зокрема підтримку Формули миру і рішень Саміту миру, 1 липня 2024 р. ухвалено резолюцію про визнання дій росії геноцидом українського народу і необхідність деколонізації рф [15, 16].

Аналогічні форми співпраці парламентської дипломатії спостерігаємо в азійському регіоні, зокрема серед міжнародних організацій даного регіону виокремлюють:

- Азійську парламентську асамблею,
- Азійський форум парламентарів з народонаселення і розвитку,
- Асоціацію регіонального співробітництва Південної Азії,
- Наряду зі взаємодії та зміцнення заходів довіри в Азії,
- Парламентський союз держав-учасниць Організації Ісламського співробітництва,
- Тюркську раду, Шанхайську організацію співробітництва,
- Фонд Шовкового шляху, AIA Group, D-8 та ін. [17].

Так, Азійська арламентська асамблея (АПА) (англ. Asian Parliamentary Assembly, APA) – правонаступниця Асоціації парламентів Азії за мир (АПАМ), заснованої з ініціативи Бангладеш у 1999 р. на Конференції парламентаріїв Азії за мир та співпрацю. До її складу на постійній основі входять парламенти 41 держав, включаючи пострадянські. У центрі уваги Асоціації знаходиться координація зусиль національних парламентів у вирішенні актуальних проблем сучасності, зокрема за рахунок підвищення їхньої ролі у забезпеченні миру в азійському регіоні та підвищення співпраці у різних сферах. Це один з інструментів міжпарламентського діалогу, вироблення колективної стратегії щодо забезпечення безпеки та стабільності в Азії. [18]

Вищий орган Асоціації – сесія Генеральної асамблеї (ГА), робота під час якої проводиться в рамках секцій: політичної, економічної, а також з проблем миру та безпеки та за станом жінок та дітей. З 2005 р. основна увага приділяється парламентській дипломатії, багатосторонній торгівлі, боротьбі з тероризмом, стихійними лихами, а також захисту прав жінок та дітей, згодом – ролі азійських парламентів у просуванні миру, стабільності та демократії в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, ситуації на Близькому Сході, роззброєння, нерозповсюдження ядерної зброї та мирного використання атомної енергії, боротьби з торгівлею людьми, бідністю та корупцією, розвитку енергетичного ринку, мирного співіснування різних за вірою та культурою цивілізацій в умовах глобалізації. Слід зауважити, що держава-агресорка росія представлена на Асамблеї п'ятьма делегатами з правом вирішального голосу [18].

У свою чергу, Парламентський союз держав-учасниць Організації Ісламського співробітництва (ПС ОІС), керується у своїй діяльності Статутом ПС ОІС 1999 р., зміненим 2011 р.). Тут підтверджується, що взаємодія між парламентами сприятиме взаєморозумінню між мусульманами, зростаючи важливість ролі парламентів у політичних, економічних, соціальних і культурних аспектах життя всіх суспільств; тому ПС покликає:

- забезпечити основи для всебічної та плідної співпраці, координації між парламентами країн-учасниць у міжнародних форумах та організаціях;
- сприяти зустрічам і діалогу між парламентами країн-учасниць та їхніми депутатами, обміну парламентським досвідом, обговоренню економічних, культурних, соціальних і політичних питань, що становлять спільний інтерес, а також вирішенню серйозних викликів і спроб нав'язати культурне, політичне та економічне домінування та прийняття відповідні рекомендації та рішення з таких питань;

– посилювати контакти, співпрацю і координацію з іншими парламентськими, урядовими та неурядовими організаціями з метою просування спільних цілей;
– сприяти координації між народами світу з метою поваги та захисту прав людини та гуманітарних принципів і встановлення миру на основі справедливості [19].

Отже, загалом спостерігається тенденція розвитку міжнародного парламентського права, європейського парламентського права, парламентської дипломатії різних рівнів. Якщо аналізувати фактичну залученість нашої держави, то слід відзначити її активізацію з початком повномасштабного вторгнення та агресії РФ, хоча у попередні роки відбувались налагодження відповідних контактів, реалізація міжнародної правової суб'єктності Української держави у даній сфері. Наразі однозначне посилення європейського і євроатлантичного векторів співпраці, тобто розвиток парламентської дипломатії переважно в європейському регіоні, у той час не спостерігається аналогічних темпів поживалення парламентської дипломатії в азіатському регіоні. Це підтверджує динаміка діяльності депутатських груп Верховної Ради України з міжпарламентських зв'язків з іноземними державами, постійних делегацій Верховної Ради України, участі у міжнародних парламентських організаціях тощо. Згідно офіційних даних непропорційною є чисельність згаданих депутатських груп, зокрема, з Японією – 91, Об'єднаними Арабськими Еміратами – 81, Республікою Сінгапур – 33, Королівством Таїланд – 7, Султанатом Оман – 7, Йорданським Хашимітським Королівством – 5 народних депутатів України і т.д., так само як результати їх роботи; не відображено участь України у міжнародних парламентських організаціях даного регіону. Інша проблема на цьому шляху стосується того, що єдина спільна міжпарламентська комісія зі співробітництва Верховної Ради України та Національних Зборів Республіки Білорусь [15]. Вбачається, в умовах сьогодення доцільною модернізація пріоритетних напрямів парламентської дипломатії, насамперед, задля припинення агресії, інших злочинних дій держав-агресорів, держав-терористів та відновлення миру і безпеки, післявоєнної відбудови.

З огляду на обмеження дослідження, у подальших наукових розвідках продовжуватимемо розкривати практичні особливості, тенденції і перспективи участі України в особі парламентських делегацій, зазначених депутатських груп тощо, міжнародних правотворчих та правозастосовних ініціатив тощо.

6. Висновки

Вивчення природи та особливостей парламентської дипломатії в європейському та азіатському регіонах дозволяє зробити певні узагальнення.

1. Насамперед, переважно у загальнотеоретичних, конституційно-правових і міжнародно-правових дослідженнях привертається увага до сутнісних характеристик даного феномену, здійснення парламентської дипломатії за участю європейських держав, їх парламентів, на відміну від інституту парламентської дипломатії в азіатському чи інших регіонах.

2. Дана форма міжнародного співробітництва у сфері парламентаризму базується на міжнародній договірній основі (Статут Ради Європи, Статут ПС ОІС) внутрішньоорганізаційних актах (Правила процедури ПАОБСЄ) тощо.

3. Інституційні механізми реалізації парламентської дипломатії включають у Європі – ПАРЄ, ПА ОБСЄ, ПАЧЕС, ПА ГУАМ, Парламентська Асамблея Середземномор'я, незалежні парламентські організації (Міжпарламентський Союз) і т.д.; в Азії – АПА, Азіатський форум парламентарів з народонаселення і розвитку, Асоціацію регіонального співробітництва Південної Азії, Раду зі взаємодії та зміцнення заходів довіри в Азії, ПС ОІС, Тюркську раду, Шанхайську організацію співробітництва та ін.

4. Україна в особі парламентських делегацій бере активну участь у парламентській дипломатії європейського регіону, особливо у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ та необхідністю міжнародної підтримки. Водночас порівняльний аналіз даного інструменту міжнародної співпраці в європейському та азіатському регіонах демонструє різну інтенсивність, значну обмеженість зумовлену географічними й іншими факторами.

Разом з тим, очевидна потреба координації та взаємодії відповідних парламентських асамблей і парламентських союзів різних регіонів сучасного світу, у контексті глобалізації та інтеграції, зміцнення демократії, міжнародної безпеки і правопорядку.

Конфлікт інтересів

Автори декларують, що не мають конфлікту інтересів стосовно даного дослідження, в тому числі фінансового, особистісного характеру, авторства чи іншого характеру, що міг би вплинути на дослідження та його результати, представлені в даній статті.

Фінансування

Дослідження проводилось без фінансової підтримки.

Доступність даних

Рукопис не має пов'язаних даних.

Використання засобів штучного інтелекту

Автори підтверджують, що не використовували технології штучного інтелекту при створенні представленої роботи.

Подяка

Автори висловлюють подяку редакції журналу за можливість даної публікації.

Література

1. Сergygin, V. O. (2017). Міжпарламентське співробітництво: поняття, ознаки, принципи. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право», 23, 46–50.
2. Шварцева, М. І. (2015). Парламентська (Консультативна) Асамблея Ради Європи. [Дис. ... канд. юрид. наук; Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого].
3. Войціховський, А. В. (Ред.) (2021). Права людини у міжнародному праві. Харків: ООО «Планета-Принт», 404.
4. Мищик, В. (2010). Права людини у міжнародному праві. Міжнародно-правові механізми захисту. Київ-Одеса, 722.
5. Пронюк, Н. В. (2010). Сучасне міжнародне право. Київ: КНТ, 280.
6. Мережко, О. О. (2010). Проблеми теорії міжнародного публічного та приватного права. Київ, 320.
7. Дмитро Кулеба: Азійська стратегія вже приносить конкретні результати та відкриває нові горизонти для України (2022). Available at: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-azijska-strategiya-vzhe-prinosit-konkretni-rezultati-ta-vidkrivaye-novi-gorizonti-dlya-ukrayini>
8. Камінська, Н. В. (2022). Парламентська дипломатія та її значення в умовах дії правового режиму воєнного стану. Альманах права, 13, 68–72. <https://doi.org/10.33663/2524-017X-2022-13-10>
9. Камінська, Н. В. (2022). Парламентська дипломатія як феномен сучасної політико-правової дійсності: проблеми концептуалізації та розвитку. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, 3, 40–51. <https://doi.org/10.32886/instzak.2022.03.04>
10. Шемшученко, Ю. С., Денисов, В. Н. та ін. (Ред.) (2019). Енциклопедія міжнародного права. Т. 3. М–Я. Київ: Академ періодика, 992.
11. Парламентаризм: реєстр термінів і понять (2012). Київ: К.І.С., 512.
12. Максак Г. Парламентський вимір діяльності міжнародних організацій. Портал зовнішньої політики. Available at: <http://fpp.com.ua/topic/parlamentskyj-vymir-diyalnosti-mizhnarodnyh-organizatsij/>
13. Parliamentary Dimension of the OSCE. Available at: <https://www.oscepa.org/en/about-osce-pa/parliamentary-dimension-of-the-osce>
14. Зайчук, В. О. (Ред.) (2015). Вступ до Європейського парламентського права. Київ, 476.
15. Руслан Стефанчук закликав ПА ОБСЄ присвятити підсумкову декларацію в липні темі загарбницької війни росії проти України (2022). Available at: <https://www.rada.gov.ua/news/Top-novyna/224599.html> Last accessed: 14.07.2024
16. OSCE Parliamentary Assembly's Annual Session opens in Bucharest with calls for peace and stability through multilateralism (2024). Available at: <https://www.oscepa.org/en/news-a-media/press-releases/press-2024/osce-parliamentary-assemblys-annual-session-opens-in-bucharest-with-calls-for-peace-and-stability-through-multilateralism>
17. Міжнародні організації Азії. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F:%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96_%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97_%D0%90%D0%B7%D1%96%D1%97
18. Asian parliamentary assembly. Available at: <https://www.asianparliament.org/>
19. Amended Statute of the Parliamentary Union of the OIC Member States. Available at: <https://en.puic.org/news/618>
20. Ukraine in the system of modern international legal order and European integration: problems of doctrine and practice in the context of modern humanitarian challenges (2022). Chernivtsi, 644.

Received date 14.05.2024

Accepted date 20.06.2024

Published date 30.06.2024

Камінська Наталія Василівна*, доктор юридичних наук, професор, кафедра міжнародного та європейського права, Національний авіаційний університет, пр. Любомира Гузара, 1, м. Київ, Україна, 03058

Ковальов Артем Вадимович, кандидат юридичних наук, керівник практики кримінального права, Юридична компанія "Приходько та Партнери", вул. Мечникова, 2, м. Київ, Україна, 01133

*Corresponding author: Nataliia Kaminska, e-mail: na-pro@ukr.net